



Goirle: in 1952 werd het kantoor van de firma van Besouw verbouwd (foto Jan Stads)

Aan de Kerkstraat in Goirle staat het fabriekscomplex van de firma Van Besouw. Sinds september 2005 staan delen van de textielfabriek op de gemeentelijke monumentenlijst.

Vanaf de oprichting in 1839 stonden drie generaties Van Besouw en twee generaties Mes aan het hoofd van de firma Van Besouw. In 1885 werd aan de Kerkstraat te Goirle een fabriek gebouwd, waarin technische weefsels werden vervaardigd, ook wel zwaarddoek genoemd, en tapijt. Van Besouw verwierf (inter) nationale bekendheid in de jaren '70 met de introductie van het katoenen tapijt, ontworpen door Benno Premsele.

In 1895, slechts 10 jaar na de oprichting van de fabriek werd het bedrijf door brand verwoest. De herbouw na de brand betekende ook een aanmerkelijke uitbreiding van de fabriek. Ook in de 20e eeuw werd regelmatig uitgebreid en verbouwd. Na het faillissement van de fabriek in 1995 werd een doorstart gemaakt in de tapijt- en kunststofindustrie, in de

■ MONUMENT VAN DE MAAND

Goirle: textielfabriek

Van Besouw

van twee aparte BV's, beide onder de bedrijfsnaam Van Besouw. Vier elementen van het huidige fabriekscomplex zijn door de gemeente Goirle op de monumentenlijst geplaatst: de gevel van het kantoorgebouw uit 1952, ontworpen door architect ir. G.C. Geenen uit Eindhoven, het ketelhuis met ketel, gebouwd in 1929 en de fabrieksschoorsteen die in 1954 werd gebouwd naar ontwerp van ir. J.B.M. Trimbos uit Den Bosch. Gezien de ligging van het fabriekscomplex, in het centrum, heeft de gemeente Goirle het fabriekscomplex van Van Besouw aangewezen als 'mogelijk project' voor de realisatie van honderd woningen, met inachtneming van de beschermde elementen. ■

SEPTEMBER 2006

INDUSTRIA IS EEN UITGAVE VAN
STICHTING FEDERATIE INDUSTRIEEL
ERFGOED NEDERLAND (FIEN).
WWW.INDUSTRIEEL-ERFGOED.NL

INHOUD

MONUMENT VAN DE MAAND	1
FIEN-NIEUWS	2
VAN DE REDACTIE	2
NIEUWS UIT AANGESLOTEN ORGANISATIES	3
AGENDA	4
BERICHTEN	5
LITERATUUR	7
INDUSTRIEEL ERFGOED MET SMAAK	8

ADVERTENTIE

Nationale Maatschappij tot
Behoud, Ontwikkeling en Exploitatie
van Industrieel Erfgoed

www.boei.nl



Bollenschuur in Sassenheim (foto Marcel Overbeek)

■ FIEN-NIEUWS

FIEN-studiedag *Behoud en herbestemming bollenschuren*

FIEN is in Zuid-Holland zelden op excursie geweest buiten de grote steden. Het Project *Behoud en Herbestemming Oude Bollenschuren* in Zuid-Holland loopt dit jaar ten einde. Een goed moment om het bollenlandschap en de resultaten van het project te gaan bezien. Op vrijdag 6 oktober organiseert FIEN in samenwerking met de Projectgroep Behoud en Herbestemming Bollenschuren van het Streekmuseum De Zwarte Tulp een studiedag over het thema Bollenschuren in Lisse. Het programma is als volgt:

- 10.30 uur: Welkom door dagvoorzitter Peter Plasschaert, voorzitter FIEN
- 10.35 uur: Project *Behoud en Herbestemming Bollenschuren* door Marca Bultink, projectcoördinator
- 10.55 uur: Herbestemming van bollenschuren, door Jos Warmenhoven, architect
- 11.15 uur: Wandeling naar museum De Zwarte Tulp, Heereweg 219 te Lisse
- 11.30 uur: Introductie museum door Joop Zwetsloot, voorzitter project Bollenschuren
- 12.30 uur: Bezoek aan de voormalige Hohabo-veilinghal
- 13.00 uur: Lunch in restaurant De Gevulde Mand, Havenstraat 4 te Lisse
- 14.00 uur: Excursie per bus door de bollenstreek met onderweg een bezoek aan het complex van de firma Van Zanten, Stationsweg 129-131 te Hillegom en fotostops bij diverse herbestemde en in ontwikkeling zijnde bollenschuren.
- 17.00 uur: Afsluitende borrel in restaurant De Gevulde Mand.

De kosten voor deze studiedag bedragen € 45,— inclusief lunch, excursie, consumpties en borrel. Opgave kan door overmaken van het verschuldigde bedrag op rekening 5643761, t.n.v. penningmeester FIEN te Hardenberg, o.v.v. *Bollen*.

FIEN-studiedag

Fabrieken in de wederopbouwperiode

In het kader van het meerjarig onderzoeksproject *Wederopbouwarchitectuur (1940-1965)* van de Rijksdienst voor de monumentenzorg (RDMZ) verschijnt najaar 2006 de categorale studie over Fabrieksarchitectuur door drs. Karel Loeff. In samenwerking tussen het Historisch Centrum Overijssel (HCO) en de FIEN zal (onder voorbehoud) begin november 2006 een studiedag over het thema *Fabrieksarchitectuur 1940-1965* worden georganiseerd in het HCO te Zwolle. Het definitieve programma wordt in september via www.industrieelerfgoed.nl bekendgemaakt. ■

■ VAN DE REDACTIE

Aan de abonnees van *Industria*

Na 15 jaar zal de publicatie van de nieuwsbrief *Industria* per 1 januari 2007 worden beëindigd. Het bestuur van de FIEN heeft hiertoe besloten op basis van het sterk teruglopende aantal abonnees de laatste jaren, en vanwege de stijgende kosten van de nieuwsbrief. Daarbij komt dat de subsidies waaruit FIEN jaarlijks kon putten eindig blijken te zijn. Daarnaast wordt de laatste jaren steeds meer gebruikgemaakt van de FIEN-website www.industrieelerfgoed.nl over het industrieel erfgoed in binnen- en buitenland. FIEN biedt u de mogelijkheid om ook na 1 januari 2007 op de hoogte te blijven van het laatste nieuws op het gebied van industrieel erfgoed via een digitale nieuwsbrief. Wilt u hiervan gebruikmaken, mailt u dan svp uw mailadres door aan industria@industrieel-erfgoed.nl.

Marcel Overbeek, redactie *Industria*

■ NIEUWS UIT DE AANGESLOTEN ORGANISATIES

Nederlandse Gemalen Stichting (NWS)

Begin 2006 heeft de NGS een nieuwe, veelkleurige folder uitgegeven, met daarop aangegeven 36 monumentale gemalen, verspreid over het land. Van alle gemalen is een kleurenfoto opgenomen, met daarbij een korte beschrijving van het gemaal. Ook nuttige gegevens zoals adressen, telefoonnummers en openingstijden zijn aangegeven. Alle afgebeelde gemalen zijn in beheer bij stichtingen en waterschappen, die aangesloten zijn bij de NGS. www.ngs.nl

Stichting Fabrieksschoorstenen (STIF)

Op 7 juli heeft de STIF de tweejaarlijkse stimuleringsprijs Het klimijzer uitgereikt, een prijs welke wordt toegekend aan een persoon of organisatie die op bijzondere wijze een historische fabrieksschoorsteen heeft weten te behouden. Ditmaal ging de prijs naar de Stichting De Timmerwerf te De Lier (Zuid-Holland). De stichting kreeg de prijs uit handen van STIF-voorzitter Arjen Barnard voor haar initiatief om de historische tuinderschoorsteen van de voormalige tuinderij van de familie Buitelaar aan de Burgemeester Crezeelaan in De Lier te restaureren. Dankzij de restauratie is deze schoorsteen als industrieel monument behouden gebleven en dient als voorbeeld voor vele andere, kleine en soms bedreigde schoorstenen in Nederland. De schoorsteen in De Lier werd in 1960 gebouwd door schoorsteenbouwer De Ridder uit Den Haag en is ca. 13 meter hoog. De schoorsteen is een van de weinige overgebleven tuinderschoorstenen in het Westland.

Stichting Industrieel Erfgoed Helmond

Afgelopen voorjaar heeft de stichting een historische stoomketel in Veghel van de ondergang kunnen redden. De stoomketel maakte onderdeel uit van de voormalige vatenkuiperij van de firma Van de Crommert, aan de Sluisstraat in Veghel. Aangezien het oude fabrieksgebouw moest wijken, kreeg de Helmondse stichting de gelegenheid de stoomketel uit het complex te halen en naar Helmond te vervoeren. In Helmond zal het ijzeren gevaarte een plaats krijgen in het lokale museum van de SIEH. De stoomketel past goed in de collectie, aangezien de ketel in 1899 is vervaardigd door de bekende Helmondse machinefabriek van de firma Begemann.

Stichting Industrieel Erfgoed Deventer (SIED)

Het nieuwste nieuwsbulletin van de SIED, *Nijvertijd* (nr. 17) is gewijd aan de geschiedenis van drukkerijen in Deventer. Deventer was vanaf de middeleeuwen een centrum van boekdrukkunst. Vanaf eind 19e eeuw vestigden zich moderne drukkerijen als Kluwer, De IJssel en De Lange. Het bulletin is voorzien van historische foto's van drukkerijen. www.sied.nl

Stichting Industrieel Erfgoed Leiden (STIEL)

In het nieuwste nummer van *STIELZ* (nr. 2, juli 2006) wordt onder meer aandacht besteed aan de Leidse watertoren, die al sinds 1993 buiten bedrijf is. Er zijn momenteel geen plannen voor een nieuwe bestemming van de watertoren. Verder aandacht voor de ontwikkelingen rondom de herbestemming voor de oude meelfabriek. STIEL is tegen de plannen om het kantoorgebouw van de fabriek te slopen om er een appartementenflat te bouwen. Op zaterdag 16 september organiseert STIEL samen met de

Dirk van Eck Stichting en de Stichting Leids Audiovisueel Archief (LAVA) een studiemiddag over de Leidse bloembollenindustrie. Dit naar aanleiding van de met sloop bedreigde laatste bollenschuur op Leids grondgebied aan de Hoge Morsweg. De studiemiddag is gratis en wordt gehouden in het Scheltema-complex, Marktstraat te Leiden. Ten slotte besteedt STIEL aandacht aan de oude ijzeren trafozuil, die momenteel op het terrein van de NUON aan de Groenordstraat staat. Deze uit 1910 daterende trafozuil – die vanwege herinrichting het veld moet ruimen – is het laatste nog in Leiden aanwezige exemplaar en is een uniek overblijfsel uit de beginperiode van de elektriciteitsvoorziening in de stad. Eigenaar NUON heeft laten weten de trafozuil kwijt te willen. STIEL pleit voor een herplaatsing in de oude binnenstad. www.stiel.nl

Stichting Industrieel erfgoed Noord-Nederland (SIEN-N)

De SIEN-N is bezig met het ontwikkelen van een nieuwe (verjaardags)kalender, waarvoor dit jaar een serie kleuropnamen van industriële objecten in de provincies Groningen en Drente worden gemaakt. De kalender zal eind dit jaar worden gepubliceerd in een oplage van 500 exemplaren.

De SIEN-N organiseert de najaarsexcursie op zaterdag 23 september 2006. Ditmaal voert een stadswandeling door de stad Groningen met als thema *Productie van genotsmiddelen*. De route voert langs een aantal graanpakhuizen, een voormalige sigarenfabriek, een voormalige koffiebranderij en de voormalige bierbrouwerij De Sleutel. Het gedetailleerde programma met aanmeldingsmogelijkheid wordt binnenkort op de website van SIEN-N bekendgemaakt. www.sien-n.nl ■



Ansichtkaart, Groningen: suikerfabriek Vierverlaten

■ AGENDA

Nijmegen: tentoonstelling *De schoorsteen moest roken*

Tot 12 november is in het historisch museum De Stratemakerstoren, aan de Waalkade in Nijmegen, een overzichtstentoonstelling te bezichtigen, gewijd aan de geschiedenis van Nijmeegse bedrijven. De tentoonstelling is een initiatief van het Nederlands Verbond van Ondernemers in de Bouwnijverheid (NVOB), Cultuurfonds afdeling Nijmegen en het museum De Stratemakerstoren. De NVOB wil met deze tentoonstelling bereiken dat er meer aandacht komt voor het industriële verleden van Nijmegen. Secretaris Rosalie Thomassen van het NVOB wil daarnaast in samenwerking met de gemeente een inventarisatie verrichten naar industrieel erfgoed in Nijmegen. De tentoonstelling besteedt aandacht in woord en beeld aan de belangrijkste historische ondernemingen in de Keizerstad, zoals de firma's Dobbeltmann (zeepindustrie), Nyma (kunstzijde), Batava (margarine), Splendor (gloeilampen) en Van den Dungen (chocolade). Op de expositie zijn historische bedrijfsfoto's, logo's, en gebruiksvoorwerpen te zien. Bij de tentoonstelling is een brochure verschenen met beknopte informatie over Nijmeegse bedrijven en de geschiedenis van de industrialisatie. www.stratemakerstoren.nl

Hattem: tentoonstelling *In het spoor van Verkade*

In het Noord-Veluwse stadje Hattem wordt dit jaar met twee tentoonstellingen aandacht besteed aan de geschiedenis van het beroemde Zaanse bedrijf. Hattem had banden met de familie Verkade; de bekende IJsselschilder Jan Voerman uit Hattem trouwde in het begin van de twintigste eeuw Anna Verkade, een dochter van de oprichter van het concern. De zoon van Anna en Jan, Jan Voerman junior, bleek ook over schilders-

talent te beschikken en werd de bekende illustrator van de Verkade-albums. In het Voerman Museum wordt tot 12 januari 2007 de expositie *100 jaar Verkade-albums 1906-2006* gehouden. In het museum zijn alle 35 oorspronkelijke Verkade-albums te bezichtigen en een deel van de oorspronkelijke aquarellen. In het Nederlands Bakkerijmuseum Het Warme Land is tot 12 januari 2007 de expositie *De koekjes van Verkade* te zien. Bekende soorten koekjes en biscuits als de Maria-biskwie, café-noir, Nizza, boudoire en Brussels suikerwafeltje zijn in de originele blikken koektrommels te bewonderen. Tijdens de expositie wordt een bedrijfsfilm van de Verkadefabriek vertoond. www.inhetspoorvanverkade.nl

Veendam: tentoonstelling *Zo zoet als suiker; 110 jaar suikerfabriek Vierverlaten*

Van 23 juni tot 30 oktober is in het Veenkoloniaal Museum in Veendam een tentoonstelling te bezichtigen, gewijd aan de geschiedenis van de suikerfabriek in Vierverlaten bij Groningen. In 1896 werd door de ondernemer Jan Evert Scholten de NV Noord-Nederlandsche Beetwortelsuikerfabriek (NNBS) opgericht in het gehucht Vierverlaten (*vierversluisen*) bij Hoogkerk. Jan Everts vader, de bekende Groninger grootindustriële Willem Albert Scholten ondernam al in 1850 pogingen om in Zuidbroek op industriële wijze suikerbieten te verwerken. De NNBS werd in 1919 onderdeel van de landelijke opererende Centrale Suiker Maatschappij (CSM), Samen met de in 1913 opgerichte Friesch-Groningsche Coöperatieve Beetwortelsuikerfabriek, nu Suikerunie zijn de twee suikerfabrieken anno 2006 nog steeds in bedrijf en vormen het visitekaartje van 'suikerstad' Groningen. De CSM viert in 2006 het 110-jarig bestaan. Hoe het verder gaat met de suikerindustrie is ongewis, de sector staat onder zware druk door nieuwe

Europese heffingen om de import van suiker van buiten Europa te stimuleren. Op de tentoonstelling komen verschillende aspecten van de suikerfabriek aan bod, waarbij dankbaar gebruik is gemaakt van uniek archiefmateriaal uit het bezit van de NNBS. Tijdens de duur van de tentoonstelling wordt op zaterdag 16 en zondag 17 september de documentaire *De reus van Vierverlaten* vertoond, een documentaire over de geschiedenis van de suikerfabriek, gemaakt in 1990. De suikerbieten teelt is onlosmakelijk verbonden met de Groninger suikerindustrie. Op zaterdag 30 september en op zondag 1 oktober wordt daarom in het museum de unieke, uit 1930 daterende stomme film *De bieten campagne* gedraaid.

www.veenkoloniaalmuseum.nl

Haarlem: tentoonstelling *...en toen verdween het werk*

In de Hoofdwacht is tot 18 september een foto tentoonstelling te bezichtigen, gewijd aan de opkomst en de teloorgang van de Haarlemse industriële nijverheid in de twintigste eeuw.

Rond 1900 groeide de industriële nijverheid in Haarlem explosief. Waren er in 1895 nog maar 58 fabrieken, in 1904 was dit aantal gestegen tot 135. Langs de randen van de stad werden vele nieuwe bedrijven gevestigd. Bekende fabrieken waren o.a. machinefabriek Figee, scheepswerf Conrad, de cacao-fabriek van Droste en het gemeentelijk energiebedrijf (gas en elektra).

De tentoonstelling geeft een beeld van de industriële nijverheid te Haarlem in het begin van de twintigste eeuw. Nu de meeste fabrieken uit Haarlem zijn verdwenen herinneren nog slechts de restanten van de grote fabriekscomplexen aan het gegeven dat Haarlem eens een grote industriestad was.

Hoofdwacht, Grote Markt 17 Haarlem.

Geopend zaterdag en zondag 13.00-17.00 uur.

Toegang gratis. ■



Roermond, Baco-fabriek (foto Marcel Overbeek)

■ BERICHTEN

Limburg

Roermond • Tot de industriële 'parels' van Roermond behoort het voormalige Baco-complex, een industrieel pand dat oorspronkelijk is gesticht in 1870 als meelfabriek. Het complex lag gunstig naast het Roermondse spoorwegemplacement. Later werden in het bakstenen fabrieksgebouw een rijwielfabriek, een sigarenfabriek en een koffiebranderij, BACO gevestigd. Aan dit laatste bedrijf ontleend het complex zijn huidige naam. Bijzonder element van het BACO-fabrieksgebouw vormde de unieke gietijzeren constructie in het interieur. Op de eerste verdieping bevonden zich een aantal gietijzeren kolommen en balken, vervaardigd door het constructiebedrijf J.J. Gilain uit Tirlmont (België). Aan de buitengevel bevonden zich eveneens een aantal gietijzeren kolommen. De huidige eigenaar van het fabriekscomplex, kreeg in 2000 een sloopvergunning voor een lage aanbouw, gebouwd aan het historische fabrieksgebouw. Naar later bleek, is met de sloop van deze aanbouw ook de unieke gietijzeren draagconstructie in het hoofdgebouw gesloopt, waarschijnlijk dus zonder vergunning. Na de sloop van de constructie heeft de eigenaar bij de Rijksdienst voor Monumentenzorg bezwaar aangetekend tegen de aanwijzing van het BACO-complex als rijksmonument. De Rijksdienst heeft daarop de aanwijzing voor het complex als rijksmonument ingetrokken. Met de sloop en gedeeltelijke vermindering van het BACO-complex is de stand van zaken voor het overgebleven Roermondse industriële erfgoed niet gunstig. De afgelopen jaren verdween door sloop 70% van het industriële erfgoed in de stad, zoals dat nog in 1990 werd beschreven in het standaardwerk *Industrieel erfgoed in Limburg*. ➤



Ansichtkaart, Philipsfabriek, Eindhoven, lichttoren

Maastricht • De Eerste Nederlandse Cement Industrie, ofwel de ENCI is anno 2006 nog steeds volop in bedrijf als belangrijkste cementgrondstoffenindustrie van ons land. Een deel van de oudere fabrieksgebouwen, waaronder een leegstaand verpakkingsgebouw en de z.g. Peutzhallen, vernoemd naar de ontwerper, de bekende Limburgse architect, zal wellicht een nieuwe, culturele functie krijgen.

De directies van de Maatschappij tot behoud en ontwikkeling van Industrieel Erfgoed (BOEI) en de ENCI ondertekenden op 24 mei j.l. een erfpachtovereenkomst. Het gebouw zal de komende tijd door de ENCI wind- en waterdicht worden opgeleverd, waarna in het najaar van 2006 met de definitieve verbouwing tot centrum voor cultuur en economie zal worden gestart. De kosten voor deze verbouwing zullen vijf miljoen euro bedragen. De oplevering zal in de loop van 2007 plaatsvinden. Het gebouw zal dan het domein zijn van kunstenaars, architecten, en voorstellingen op het

gebied van dans, theater en muziek. Het verpakkingsgebouw was in 1927 een der eerste bedrijfsgebouwen die door de ENCI werden gebouwd onder aan de Pietersberg, aan het kanaal naar Luik.

Noord-Brabant

Eindhoven • In het voorjaar is in Eindhoven een nieuwe fietsroute gepubliceerd, die voert langs het erfgoed van de Philipsbedrijven in de Lichtstad. De Philips-architectuurroute is achttien kilometer lang en geeft een goede indruk van de grote invloed die het Phillipsbedrijf sinds de oprichting van het eerste fabriekje aan de Emmasingel (nu Philipsmuseum) heeft gehad op de ontwikkeling en onstuimige groei van Eindhoven. De route voert langs 42 objecten, waaronder het standbeeld van Anton Philips bij het NS-station, het villapark in Tongelre, de betonnen fabriekscomplexen aan de Emmasingel, de fabriekswoonwijk Philipsdorp, het imposante Philipscomplex in stadsdeel Strijp en het Evoluon.

Helmond • In het centrum van Helmond is een twintigtal grote zwartwit-fotopanelen geplaatst met als thema *Industrieel erfgoed*. De fotopanelen worden geplaatst aan de Kasteellaan en aan de Kamstraat. Afgebeeld worden onder meer de Vlisco-textiel fabriek, dekenfabriek Diddens en van Asten, garenfabriek Carp, matrijzenfabriek Gim, tapijtfabriek Hatema, spijkerfabriek Jan de Wit, machinefabriek Nedschroef en de textiel fabrieken Raymakers, Ramaer en Van Glabeek.

Groningen

Veendam • Op 1 juni j.l. werd in het Veenkoloniaal Museum in Veendam het eerste exemplaar van de nieuwe museumgids *Kolonisten, kanalen en kroegen* officieel gepresenteerd. Het boekwerk is geschreven door Harm van der Veen en is naast gids voor het museum tegelijk ook een beknopte geschiedenis van de Groninger Veenkoloniën. In het boek wordt aandacht besteed aan onderwerpen als Kiepkereels (marskramers), scheepsjagers en schippers, kanalen, alles geïllustreerd met voorwerpen uit de museumcollectie. De fascinerende geschiedenis van de veenkoloniën wordt op boeiende wijze verteld. De kolonisten in dit gebied waren voortrekkers, omdat zij voorop liepen in de scheepvaart, de industrie en de turfgraverij. In hun kielzog trokken vele neringdoenden, fabrikanten en landarbeiders het ontgonnen veengebied binnen en ontstond binnen een halve eeuw een unieke, geheel nieuwe samenleving.



Veenkoloniaal Museum

Het boek is verkrijgbaar voor € 15,— in de museumwinkel of te bestellen via de webwinkel van het Veenkoloniaal Museum. ■

LITERATUUR

Van Nelle

Van Nelle; monument van de vooruitgang

Al sinds de oplevering in 1903 wordt het fabriekscomplex van de Van Nelle-fabriek in Rotterdam, een ontwerp van de architecten Brinkman & Van der Vlugt beschouwd als een der fraaiste voorbeelden van moderne Nederlandse architectuur uit het interbellum. De enorme betekenis van dit fabriekscomplex in de stijl van de Nieuwe Zakelijkheid wordt onderschreven door de nominatie voor plaatsing op de werelderfgoedlijst van de UNESCO. Het fabriekscomplex is na de beëindiging van de bedrijfsactiviteiten in 2000 verbouwd tot een multifunctioneel centrum voor design. In het boekwerk *Van Nelle Monument van de vooruitgang* wordt aandacht besteed aan de bedrijfs-geschiedenis van de koffie-thee- en tabaksfabriek van Van Nelle.

Het gedachtegoed van fabrieksdirecteur en bouwheer Kees van der Leeuw wordt uitgebreid behandeld, waarbij de architectuur waarbij Van Leeuwen betrokken was in een brede, spirituele context wordt geplaatst. Van Leeuwen had een allesbepalende invloed bij de totstandkoming van het uiteindelijke, functionalistische ontwerp voor de Van Nelle-fabriek in Rotterdam. Naast verhelderende bouwreportages, vastgelegd door zeer fraaie eigentijdse foto's, wordt uitgebreid ingegaan op de sociale aspecten uit de bouwtijd, de werkomstandigheden van het fabriekspersoneel en de doordachte logistiek van de productieruimten. Het boek besteedt ook ruime aandacht aan de invloed van de fotografie op de beeldvorming van het complex, behoud van het moderne monument en de rol van monumentenzorg, projectontwikkelaar en de hedendaagse architect. Hierdoor is de publicatie ook van belang voor de problematiek van herbestemming van jonge bouwkunst.



Tegelen: ruïne keramiekkabriek Canoy-Herfkens (foto Marcel Overbeek)

Het imposante boekwerk is uiterst fraai en luxe vormgegeven, en geeft een zeer uitgebreide geschiedschrijving van de bouw van de fabriek in alle denkbare facetten. Hierdoor kan deze uitgave worden beschouwd als de ultieme geschiedschrijving van het Van Nelle-fabrieksgebouw. Rotterdam, uitgeverij De Hef Publishers, 2005. 300 blz., ill., lit.opg., 290 X 290 cm. ISBN 90 6906 037 X. Prijs € 69,90.

Roy Denessen e.a

Tegula Route; langs symbolen van een verdwijnend verleden

In de serie *Tijd voor Tegelen*, een lokale heemkundige serie verscheen in 2005 dit routeboekje, gewijd aan industriële monumenten in de regio Tegelen. Tegelen was van 1850 tot 1970 een industrieel centrum waar talloze keramische, steen- en ijzergieterijen gevestigd waren. Van deze industrie is anno 2006 praktisch niets meer over door fusies en bedrijfssluitingen. Langs de spaarzame restanten van de industrie werd in 2005 een route uitgezet, met informatiepanelen. De teksten van deze panelen zijn in dit routeboekje opgenomen, met daaraan toegevoegd een aantal actuele kleurenopnamen, afgewisseld met historische luchtopnamen van steenfabrieken en ijzergieterijen. Uit deze oude opnamen blijkt eens te meer hoe indrukwekkend sommige fabriekscomplexen waren, zoals dat van de bekende keramische fabriek van de firma Canoy-Herfkens bij Tegelen. Van dit grote complex is slechts een schoorsteenpijp overgebleven. Naast fabriekscomplexen zijn in de route ook fabrikantenvilla's, fabrikantengrafmonumenten en kunstwerken in het boekje opgenomen. Helaas zijn de beschrijvingen van de objecten erg beknopt. Venlo, uitgeverij Mosae, 2005. 48 blz., krtn. ill., lit.opg. ISBN 90 77579 10 9. Prijs € 16,45. Serie *Tijd voor Tegelen*, deel 3 ➤



Pakhuis Thurn & Taxis, Brussel (foto Marcel Overbeek)

■ INDUSTRIEEL ERFGOED MET SMAAK

Brasserie Tasso, Brussel

In het noorden van Brussel, in het magnifiek gerestaureerde pakhuiscomplex van de firma Thurn en Taxis, is sinds 2005 brasserie Tasso gehuisvest. Frederico Tasso, de naamgever van de brasserie, was de grondlegger van het postvervoer in Europa, en telg van het roemruchte geslacht Thurn en Taxis. Aan de Havenstraat in Brussel werd een imposant complex van diverse opslaghallen, pakhuisen en een spoorwegemplacement aangelegd. Na de teloorgang van de opslagfunctie kwamen de hallen leeg te staan. Het grootste en qua architectuur meest uitbundige gebouw, het zogenaamde 'stapelhuis', gebouwd in 1905 naar ontwerp van architect Van Humbeek, is in 2001 gerestaureerd. Dit immense zeslaags pand, met buitengewoon rijk versierde buitengevels in oranje baksteen en met natuurstenen

sierellemen met Art-Nouveaustijlkenmerken, is met respect voor het industriële verleden op voorbeeldige wijze hersteld. Door de lengte van het complex loopt een binnenstraat, nu overkapt, waar de rails van het smalspoor verzonken onder glazen plavuizen zijn behouden. Het complex herbergt na de restauratie diverse kantoren en instellingen. Bij de entree aan de zuidzijde is op de begane grond Brasserie Tasso gevestigd. Het modern ingerichte restaurant, met klassiek meubilair contrasteert met de sobere, zwart-wit getinte muren en pilaren van het voormalige pakhuis. Men kan er tegen redelijke prijzen uitstekend tafelen, in een gastvrije entourage.

Tasso Restaurant-Bar, Thurn en Taxis,
Havenlaan 36, 1000 Brussel.
www.tassobl.be ■

■ VERVOLG LITERATUUR

Mes, Virginie, Jef van Gils en Frank van Gils

Van Besouw; de ontknoping. Geschiedenis van een Goirles textielbedrijf

Het schrijverscollectief Jef van Gils, Frank van Gils en Virginie Mes doet ieder op eigen wijze verslag van diverse aspecten van ruim vier eeuwen Van Besouw: familie- en bedrijfsgeschiedenis. Het boek start in de 16e eeuw, maar spitst zich vooral toe op de periode van 1839, het oprichtingsjaar. Behalve de geschiedschrijving bevat het boek ruim 150 foto's uit het bedrijfsarchief en particuliere collecties.

Goirle, 2005. 170 blz., ill., lit.opg., index, 30 cm. ISBN 90 80784 125. Prijs € 28,50. ■

COLOFON

Industria: nieuwsbulletin van de 65 bij de Stichting Federatie Industrieel Erfgoed Nederland aangesloten organisaties.

Het nieuwsbulletin verschijnt vier keer per jaar. *Industria* komt mede tot stand door de financiële medewerking van het Prins Bernhard Cultuurfonds en de Rijksdienst voor de Monumentenzorg.

Redactie *Industria*, p/a M.N.M. Overbeek, Noteboomstraat 61, 8021 WR Zwolle.

E-mail industria@industrieel-erfgoed.nl

Kopij voor *Industria* 2006 nr. 4 s.v.p. toezenden

aan de redactie uiterlijk 1 november 2006

Secretariaat en abonnementen

FIEN, C.H.R.T. Weevers, Zomervaart 206f, 2033 DN Haarlem, telefoon (023) 5353624.

E-mail secretaris@industrieel-erfgoed.nl

Internet www.industrieel-erfgoed.nl

Vormgeving

Go Puck, Groningen

Druk

PlantijnCasparie Groningen